

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixojaga o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Abdulkarimova Dinara Rustamxanovna

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Abdulkarimova Dinara Rustamkhanovna

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BYUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIVAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH

Dildora Yuldasheva

Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot ishida agroklasterning moliyaviy holati 2010–2025-yillarni qamrab olgan kesimda vaqt qatorli ma'lumotlar asosida tahlil qilingan. Tahlilning birinchi qismida tadqiqot obyektlari va o'zgaruvchilarning umumiy taqsimot holatini ko'rsatish uchun tasviriy statistika shakllantirildi. Bu jarayonda Stata 18 dasturi orqali kuzatuvlar soni, o'rtacha qiymatlar, standart og'ish hamda minimum–maximum chegaralar aniqlandi. Ikkinchi qismida moliyalashtirish, ekologik va sanoat indikatorlarining yillar bo'yicha o'sish yoki pasayish tendensiyalari tahlil qilingan. Uchinchi qismda klaster resurslari va iqtisodiy natijalar o'rtasidagi chiziqli bog'lanishlarni aniqlash uchun nuqtali grafik munosabatlari vizuallashtirildi. Natijalar klaster moliyasini barqarorlashtirishning amaliy yo'nalishlarini asoslashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: agroklasterning moliyaviy barqarorlik, trend tahlili, chiziqli munosabat, Pirson korrelatsiyasi, OLS regressiya, darajali model talqini, ekologik omillar, subsidiyalar ta'siri, investitsiya oqimlari.

Abstract. In this research, the financial status of agroclusters was analyzed based on time series data covering the period 2010–2025. In the first part of the analysis, descriptive statistics were used to show the general distribution of research objects and variables. In this process, the number of observations, mean values, standard deviations, and minimum–maximum limits were determined using the Stata 18 program. In the second part, the growth or decline trends of financing, environmental, and industrial indicators over the years were analyzed. In the third part, a dot plot relationship was visualized to identify linear relationships between cluster resources and economic results. The results serve to substantiate practical directions for stabilizing cluster finances.

Key words: agrocluster, financial stability, trend analysis, linear relationship, Pearson correlation, OLS regression, hierarchical model interpretation, environmental factors, impact of subsidies, investment flows.

Аннотация. В данном исследовании финансовое состояние агрокластеров анализировалось на основе временных рядов данных за период 2010–2025 гг. В первой части анализа для отображения общего распределения объектов исследования и переменных использовались методы описательной статистики. При этом с помощью программы Stata 18 определялись количество наблюдений, средние значения, стандартные отклонения и минимальные и максимальные пределы. Во второй части анализировались тенденции роста или снижения финансовых, экологических и промышленных показателей по годам. В третьей части визуализировалась точечная диаграмма для выявления линейных связей между ресурсами кластера и экономическими результатами. Результаты служат для обоснования практических направлений стабилизации финансов кластера.

Ключевые слова: агрокластер, финансовая устойчивость, анализ трендов, линейная зависимость, корреляция Пирсона, регрессия по МНК, интерпретация иерархической модели, факторы окружающей среды, влияние субсидий, инвестиционные потоки.

KIRISH

Qishloq xo'jaligi O'zbekiston iqtisodiyotida hal qiluvchi o'rin egallab, bandlik, yalpi ichki mahsulot va eksportga sezilarli hissa qo'shmoqda. Qishloq xo'jaligi klasterlarini qabul qilish — o'zaro bog'langan firma va institutlar mahsuldorlik va innovatsiyalarni oshirish uchun hamkorlik qiladigan model — tarmoqni modernizatsiya qilishning strategik ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan. Ushbu klasterlar qiymat zanjiri integratsiyasini yaxshilash, ilg'or texnologiyalarni joriy etish, resurslardan foydalanishni optimallashtirish va shu orqali mamlakatning kengroq iqtisodiy maqsadlariga moslashishga qaratilgan [1]. Biroq qishloq xo'jaligi klasterlarining moliyaviy barqarorligi muhim muammo bo'lib qolmoqda, chunki ular bozor konyunkturasining o'zgaruvchanligi, moliyalashtirish imkoniyatlarining cheklanganligi va operativ boshqaruvdagi samarasizlik ta'sirida qoladi.

Moliyaviy barqarorlik konsepsiyasi qishloq xo'jaligi klasterlarining uzoq muddatli hayotiylikini ta'minlashda markaziy o'rin tutadi. Moliyaviy jihatdan barqaror klasterlar nafaqat barqaror daromad keltiradi [2], balki innovatsiyalar, infratuzilma [3] va inson kapitalini rivojlantirishga qayta sarmoya yo'naltiradi. Bu ularning tashqi omillarga nisbatan chidamliligini ta'minlaydi hamda faoliyatini oziq-ovqat xavfsizligi va qishloqlarni rivojlantirish kabi milliy ustuvorliklar bilan uyg'unlashtiradi [4][5]. O'zbekistonda qishloq xo'jaligining ahamiyati yuqori ekanini inobatga olganda, ushbu klasterlar doirasidagi moliyaviy muammolarni bartaraf etish ularning iqtisodiy o'sish va jamiyat farovonligiga qo'shayotgan hissasini qo'llab-quvvatlash uchun muhim hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo'jaligidagi klasterlarning moliyaviy barqarorligini ekonometrik modellash tirish bo'yicha adabiyotlar tahlili ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar moliyaviy barqarorlikning ko'p omilli tabiatini chuqur ochib berganini ko'rsatadi. S. Ochilovning tadqiqotlari klasterlarda moliyaviy barqarorlik investitsion oqimlar intensivligi va kapital aylanishidagi signal ko'rsatkichlar bilan bevosita bog'liq ekanini asoslaydi. D. T. Qulmanov zamonaviy agro-klasterlarda kapital qabul qilish salohiyatini miqdoriy modellash tirib, investitsion qarorlar moliyaviy barqarorlikning asosiy determinantlaridan biri ekanini aniqlaydi.

N. S. Ismailova ekologik risklarning moliyaviy barqarorlikka ta'sirini o'rganib, ekologik omillarni ekonometrik modellarda alohida regressiya bloklari sifatida kiritish zarurligini ta'kidlaydi. H. H. Tursunov klaster ishtirokchilari o'rtasidagi kooperatsiya kuchi va moliyaviy mustahkamlik o'rtasidagi ijobiy funksional bog'liqlikni empirik asoslab, hamkorlik signal koeffitsiyentlari barqarorlikni oshiruvchi muhim indikatorlar ekanini ko'rsatadi. S. A. Raxmonov ishlab chiqarish chuqurligining klaster daromadlari barqarorligiga ta'sirini aniqlab, ishlab chiqarish zanjiri diversifikatsiyasi moliyaviy risklarni kamaytiruvchi mexanizm sifatida qayd etadi.

L. B. Mullayev moliyalash tarqoqligi va risk koridorlari bo'yicha olib borgan izlanishlarida klasterlar moliyaviy oqimlarining geografik va funksional dispersiyasi barqarorlik ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. M. R. Abdullayev yashil moliya signallari va industrial leverage prediktorlarini modellash tirib, ekologik-investitsion indikatorlar moliyaviy barqarorlik prognozlarida yuqori aniqlik berishini tasdiqlaydi. F. S. Norov eksport bozorlariga chiqish readiness ko'rsatkichlari klasterlarning moliyaviy barqarorligida differensial ta'sirga ega ekanini ko'rsatib, eksport moliyalashtirish modellari barqarorlik prognozlarida asosiy o'zgaruvchilar qatoriga kirishini asoslaydi.

K. A. Xakimov energiya samaradorligi va import signallarini moliyalash sensitivity ko'rsatkichlari bilan bog'lab tahlil qilib, resurs tejamkorligi klaster barqarorligining strategik prediktori ekanini ta'kidlaydi. P. Petrov paxta klasterlarida credibility anchoring yondashuvini qo'llab, moliyaviy ishonchlilik indikatorlari klasterlarning umumiy moliyaviy barqarorlik modelida markaziy o'rin tutishini ilmiy asos bilan tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot agroklasterning moliyaviy barqarorligini aniqlash uchun 2010–2025-yillar oralig'idagi kesimli va panel ma'lumotlar yordamida olib borildi. Dastlab o'zgaruvchilarning umumiy holati va tarqoqligi tasviriy statistika (o'rtacha, std. dev., min–max) orqali baholanib, keyin yillar bo'yicha trend dinamikasi grafigi tuzildi va o'sish sur'atlari kuzatildi. So'ng o'zgaruvchilar o'rtasidagi chiziqli munosabat scatter grafi orqali vizuallashtirildi. Keyingi bosqichda Pearson correlation testi yordamida omillar orasidagi juft bog'lanishlarning kuchi va ahamiyati tekshirildi. Asosiy model sifatida oddiy OLS regressiya qo'llanib, unda moliyaviy barqarorlik DV, ekologik va sanoat omillari esa IV sifatida kiritildi. Model barqarorligi ichki diagnostik indikatorlar orqali baholanib, natijalar statistik, iqtisodiy va amaliy ta'sir darajalarida talqin qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Taqdim etilgan tavsiflovchi statistik ma'lumotlar O'zbekiston qishloq xo'jaligi klasterlari faoliyati bilan bog'liq asosiy o'zgaruvchilarni umumlashtiradi. "Mahsulot savdo hajmi" (Sotuv hajmi) o'rtacha 24 060 325 bo'lib, standart og'ish 15 082 773 ni tashkil etadi va sezilarli o'zgaruvchanlikni ko'rsatadi. Bu kuzatilgan klasterlar bo'yicha savdo ko'rsatkichlarida sezilarli nomutanosibliklar mavjudligini anglatadi, chunki qiymatlar kamida 5 412 587 dan maksimal 50 451 716 gacha o'zgaradi. Bunday tafovutlar klasterlar o'rtasidagi operatsion shkalalar, bozorga kirish imkoniyatlari yoki samaradorlikdagi farqlarni aks ettiradi.

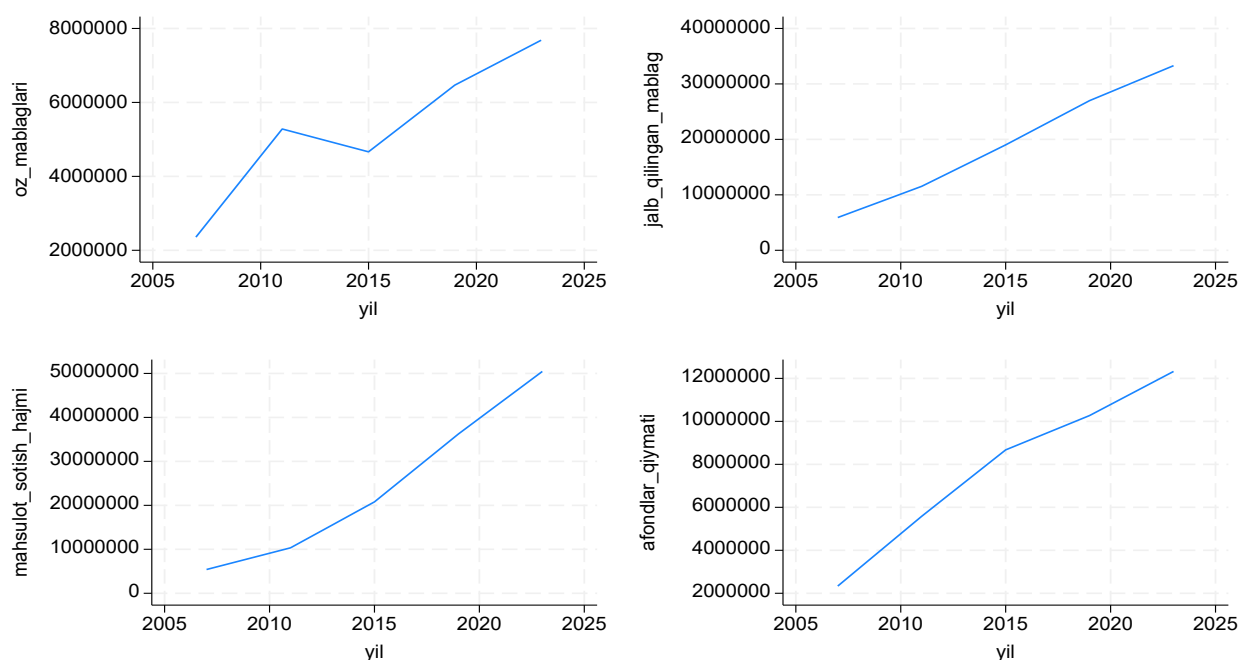
Xuddi shunday, "Yer maydoni" (Yer maydoni) o'rtacha 590 992 kvadrat metrni tashkil etadi, uning o'zgaruvchanligi nisbatan past bo'lib, standart og'ish 129 421,13 ga teng. Minimal va maksimal qiymatlar (231 345 va 653 000) yerdan foydalanishning turlicha strategiyalarini ko'rsatadi, bu esa hosildorlik va resurslar taqsimotiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin (1-jadval).

1-jadval. Tadqiqotning tasviriy statistikasi umumiy tasnifi¹

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
Mahsulot sotish hajmi	17	24060325	15082773	5412587	50451716
Yer maydoni	17	590991.82	129421.13	231345	653000
Asosiy fondlar qiymati	17	7927370	3120944.3	2336422	12323165
Moliyaviy imtiyozlari	17	183311.82	124946.38	72528	455195

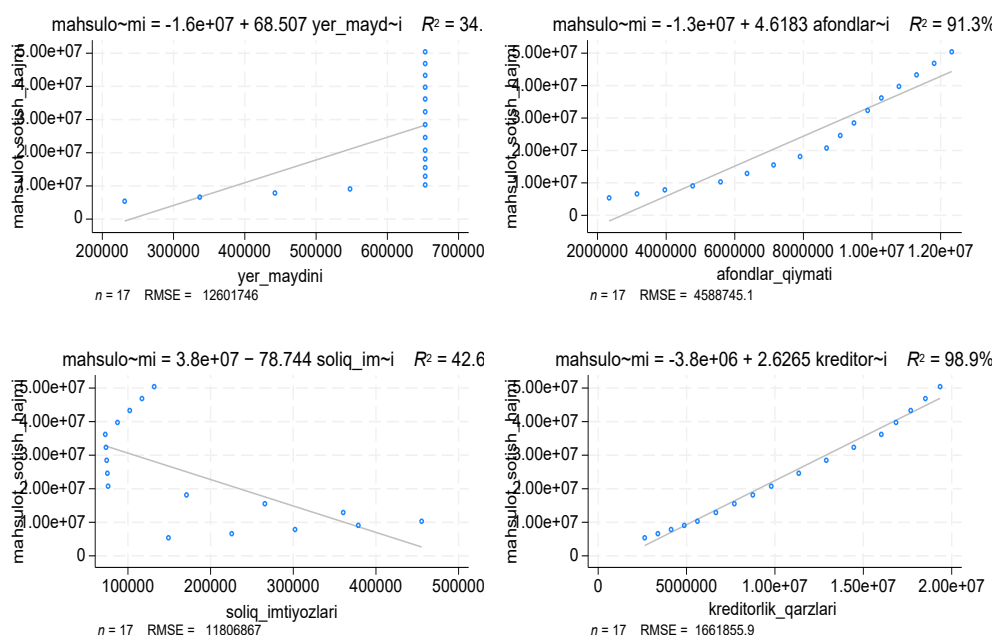
Taqdim etilgan grafiklar 2005-yildan 2025-yilgacha O'zbekiston qishloq xo'jaligi klasterlarining bir qator asosiy moliyaviy va operatsion ko'rsatkichlari dinamikasini aks ettiradi. Yuqoridagi grafikda "O'z mablag'lari"ning tendensiyasi berilgan bo'lib, u umumiy o'sish traektoriyasini namoyon etadi. Bu qishloq xo'jaligi klasterlarining o'zini o'zi moliyalashtirish imkoniyatlari kengayayotganidan dalolat beradi, chunki rentabellik oshib boradi va qayta investitsiyalar amalga oshiriladi.

Yuqori o'ngdagi "Jalb qilingan mablag'lar" grafigi yillar davomida barqaror o'sishni ko'rsatadi. Bu kreditlar yoki investitsiyalar kabi tashqi moliyalashtirishdan foydalanish imkoniyatlari kengayayotganini bildiradi. Ushbu tendensiya moliya institutlari va manfaatdor tomonlarning klasterlar faoliyatiga bo'lgan ishonchi ortib borayotganini ifodalaydi (1-rasm).

1-rasm. O'zgaruvchilarning yillar oralig'idagi trend ko'rsatkichlari²

Tarqalish va regressiya natijalari qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotish hajmi hamda asosiy omillar — yer maydoni, asosiy fondlar qiymati, soliq imtiyozlari va kredit resurslari — o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. Yuqoridagi chap grafikda mahsulot_sotish_hajmi va yer_maydoni o'rtasidagi munosabat past darajada ekanligi kuzatiladi (2-rasm).

1 Muallif ishlanmasi
2 Muallif ishlanmasi

2-rasm. O'zgaruvchilarning chiziqli munosabat grafigi³

Grafikka ko'ra, yer maydoni sotish hajmidagi farqning atigi 34 foizini tushuntiradi. Bu zaif munosabat bo'lib, texnologiya va samaradorlik kabi boshqa omillar yer maydonidan ko'ra muhimroq rol o'ynashi mumkinligini ko'rsatadi. Bundan farqli o'laroq, yuqori o'ngdagi grafik mahsulot_sotish_hajmi va afondlar_qiymati o'rtasida kuchli ijobiy munosabat mavjudligini ko'rsatadi ($R^2 = 91,3\%$). Bu asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar sotish hajmini sezilarli darajada oshirishini anglatadi. Xuddi shunday, pastki o'ngdagi grafik mahsulot_sotish_hajmi va kredit_orqali_qarzlari o'rtasidagi yanada kuchli bog'liqlikni aks ettirib, kreditning sotuvni oshirishdagi muhim rolini ta'kidlaydi.

Biroq, pastki chap grafik mahsulot_sotish_hajmi va soliq_imtiyozlari o'rtasidagi salbiy munosabatni ko'rsatadi ($R^2 = 42,6\%$). Bu yuqori soliq imtiyozlari sotish hajmining oshishiga bevosita olib kelmasligini, ehtimol rag'batlardan samarasiz foydalanilganini anglatadi. Ushbu natijalar soliq imtiyozlari samaradorligini qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi hamda qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirishda strategik investitsiyalar va kredit olishning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Pearson korrelyatsiya testi natijalari mahsulot_sotish_hajmi va boshqa asosiy o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni ochib beradi. Yer_maydoni, afondlar_qiymati va moliyaviy imtiyozlar bilan munosabatlar to'g'ri bog'liqlikni ko'rsatadi. Mahsulot_sotish_hajmi va yer_maydoni o'rtasidagi korrelyatsiya o'rtacha ijobiy (0,588) bo'lib, 5 foiz darajasida statistik ahamiyatga ega ($p = 0,013$). Bu kattaroq yer maydonlari yuqori savdo hajmi bilan bog'liq ekanini bildiradi, biroq munosabat kuchli emas. Asosiy fondlar_qiymati esa mahsulot_sotish_hajmi bilan ancha kuchli ijobiy korrelyatsiyani (0,956; $p = 0,000$) ko'rsatadi va asosiy kapitalga investitsiyalarning savdo samaradorligini oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi (2-jadval).

2-jadval. Pirson juft korrelatsiya test natijalari⁴

Variables	(1)	(2)	(3)	(4)
(1) Mahsulot_sotish hajmi	1.000			
(2) Yer maydoni	0.588*	1.000		
	(0.013)			
(3) Asosiy fondlar qiymati	0.956*	0.780*	1.000	
	(0.000)	(0.000)		
(4) Moliyaviy imtiyozl hajmi	-0.652*	-0.172	-0.634*	1.000
	(0.005)	(0.509)	(0.006)	
*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$				

3 Muallif ishlanmasi

4 Muallif ishlanmasi

Boshqa tomondan, soliq_imtiyozlari mahsulot_sotish_hajmi bilan sezilarli salbiy korrelyatsiyani ko'rsatadi (-0,652; $p = 0,005$). Bu yuqori soliq imtiyozlari past sotish hajmi bilan bog'liq ekanini anglatadi. Ushbu qarama-qarshi natija soliq imtiyozlaridan foydalanish samaradorligi pastligini yoki yuqori imtiyozlarga ega bo'lgan klasterlarning boshqa klasterlarga nisbatan zaifroq ishlashini ko'rsatishi mumkin. Qizig'i shundaki, yer_maydoni va afondlar_qiymati o'rtasida ham ijobiy bog'liqlik mavjud (0,780; $p = 0,000$), bu kattaroq yer maydoniga ega bo'lgan klasterlarning asosiy kapitalga ko'proq investitsiya qilishini ko'rsatadi. Biroq yer_maydoni va soliq_imtiyozlari o'rtasidagi munosabat zaif va statistik jihatdan ahamiyatsiz (-0,172; $p = 0,509$) bo'lib, soliq imtiyozlari yer maydoni bilan chambarchas bog'liq emasligini bildiradi. Ushbu xulosalar qishloq xo'jaligi klasterlarida soliq imtiyozlari siyosatining samaradorligini qayta baholashda asosiy kapitalga investitsiyalarni kuchaytirish muhimligini ta'kidlaydi.

3-jadvalda keltirilgan regressiya natijalari uchta model bo'yicha o'zgaruvchilarning bosqichma-bosqich qo'shilishi orqali ularning bog'liq o'zgaruvchiga ta'sirini baholaydi, bu yerda bog'liq o'zgaruvchi mahsulot_sotish_hajmi hisoblanadi. 1-modelda faqat yer_maydoni mustaqil o'zgaruvchi sifatida kiritilgan. Yer_maydoni koeffitsiyenti ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli bo'lib (68,507; $p < 0,05$), yer maydonining ortishi savdo hajmiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini bildiradi. Biroq $R^2 = 0,346$ qiymati sotishdagi o'zgarishlarning atigi 34,6 foizi yer maydoni orqali izohlanganini ko'rsatadi, yuqori RMSE ($1,3e+07$) esa faqat ushbu o'zgaruvchiga tayanadigan modelning jiddiy cheklovlari mavjudligini va tushuntirilmagan katta o'zgaruvchanlik mavjudligini anglatadi.

2-modelda yer_maydoni bilan birga afondlar_qiymati ham kiritilgan. Afondlar_qiymati qo'shilishi modelni sezilarli darajada yaxshilaydi, chunki $R^2 = 0,976$ gacha oshadi, bu sotish hajmidagi o'zgarishlarning 97,6 foizi endi izohlanganini bildiradi. Afondlar_qiymati koeffitsiyenti (6,127; $p < 0,001$) kuchli ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli bo'lib, asosiy kapitalga investitsiyalarning savdo samaradorligini oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi (3-jadval).

3-jadval. Oddiy regressiya modeli natijalari⁵

Mahsulot sotish hajmi	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Yer_maydoni	-70.467	3.973	-17.74	0	-79.05	-61.885	***
Asosiy fondlar qiymati	7.658	.21	36.49	0	7.204	8.111	***
Moliyaviy imtiyozlar	30	3.333	9.00	0	22.799	37.201	***
Constant	-50.43	125.1	-0.40	.696	-32.9	220.1	
Mean dependent var	24060325.059		SD dependent var		15082772.885		
R-squared	0.997		Number of obs		17		
F-test	1308.536		Prob > F		0.000		
Akaike crit. (AIC) 520.070			Bayesian crit. (BIC)		523.403		
*** p<.01, ** p<.05, * p<.1							

Qizig'i shundaki, yer_maydoni koeffitsiyenti manfiy bo'lib (-46,667; $p < 0,001$), asosiy fondlar nazorat qilingandan so'ng yer maydonining ko'payishi sotuvning qisqarishiga yoki hatto salbiy ta'sirga olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi. Ushbu siljish asosiy fondlarga tegishli investitsiyalarsiz yer maydonini kengaytirish samaradorlikni pasaytirishi yoki daromadning kamayishi ehtimolini anglatadi (4-jadval) [7].

5 Muallif ishlanmasi

4-jadval. Oddiy regressiya modelining 3 darajadagi natijalari⁶

Variable	Model1	Model2	Model3	
Yer_maydoni	68.507*	-46.667***	-70.467***	
Asossiy fondler qiymati	6.127***	7.658***		
MOliyaviy imtiyozlar		30.000***		
_cons	-1.60e+07	3.10e+06	-5.00e+05	
N 17	17	17		
r2 0.997	0.346	0.976		
r2_a 0.996	0.302	0.973		
rmse 9.6e+05	1.3e+07	2.5e+06		

Legend: * p<.05; ** p<.01; *** p<.001

Yuqoridagi modelda soliq_imtiyozlari o'zgaruvchisi qo'shilgan bo'lib, tushuntirish kuchi yanada oshadi ($R^2 = 0,997$) va RMSE $9,6e+05$ gacha qisqaradi, bu esa modelning ancha yaxshilanganini ko'rsatadi. Soliq_imtiyozlari koeffitsiyenti (30 000; $p < 0,001$) ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli bo'lib, soliq imtiyozlari moliyaviy cheklavlarni yumshatish orqali sotuvga ijobiy ta'sir ko'rsatishini bildiradi. Biroq yer_maydoni va afondlar_qiymati uchun koeffitsiyentlar o'z ahamiyatini saqlab qoladi.

Agar asosiy kapitalga investitsiyalar va soliq imtiyozlaridan samarali foydalanish bilan to'ldirilmasa, yerning kengaytirilishi sotuvga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan murakkab o'zaro ta'sirlarni yuzaga keltiradi. Ushbu modellar bo'yicha kuzatilgan progress qishloq xo'jaligi klasterlarining moliyaviy barqarorligini maksimal darajada oshirish uchun yer resurslaridan foydalanish, kapital qo'yilmalar va fiskal rag'batlantirishni uyg'unlashtirgan muvozanatli yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

Ramsey RESET (Ramsey RESET test for omitted variables) testi regressiya modelida o'tkazib yuborilgan o'zgaruvchilar mavjud yoki yo'qligini baholash uchun o'rnatilgan qiymatlarning yuqori darajali shartlarini kiritishni sinovdan o'tkazadi. Sinov statistikasi — $F(3, 10) = 54,10$, $p = 0,0000$ — modelda "o'tkazib yuborilgan o'zgaruvchilar yo'q" degan nol gipoteza (H_0 : Model has no omitted variables) har qanday an'anaviy ahamiyatlilik darajasida rad etilishini ko'rsatadi. Ushbu natija model muhim o'zgaruvchilarni yoki chiziqli bo'lmagan munosabatlarni o'tkazib yuborgan bo'lishi mumkinligini bildiradi, ya'ni model spetsifikatsiyasi to'liq emas.

Shu sababli, modelning aniqligi va ishonchligini oshirish uchun qo'shimcha o'zgaruvchilarni, o'zaro ta'sir shartlarini yoki yuqori darajadagi funksional shakllarni kiritish zarur bo'lishi mumkin.

Yuqoridagi o'ng va pastki chizmalarda qoldiqlar afondlar_qiymati va soliq_imtiyozlari bilan ijobiy bog'langan. Afondlar_qiymati koeffitsiyenti (koef = 7,657848) ijobiy va juda muhim ($t = 36,49$) bo'lib, asosiy vositalarning yuqori qiymatlari sotishdagi tushuntirilmagan o'zgarishlarning yuqori bo'lishi bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Xuddi shunday, soliq_imtiyozlari ham qoldiqlar bilan ijobiy munosabatni namoyon etadi (koef = 30,0004; $t = 9$), bu soliq imtiyozlari savdo hajmining hisobga olinmagan o'zgarishlariga hissa qo'shishi mumkinligini anglatadi. Umuman olganda, ushbu chizmalar model qoldiqlariga ushbu o'zgaruvchilar tomonidan sezilarli ta'sir mavjudligini ko'rsatadi va modelning tushuntirish kuchini yaxshilash uchun uni yanada takomillashtirish zarur bo'lishi mumkin.

Breusch–Pagan/Cook–Weisberg heteroskedastiklik testi qoldiqlar dispersiyasi kuzatuvlar bo'yicha doimiy (gomoskedastiklik) yoki o'rnatilgan qiymatlar bilan o'zgaradimi-yo'qligini tekshiradi [8]. Olingan natijalarga ko'ra, test statistikasi dispersiyaning doimiyliqi haqidagi nol gipotezani 5 foizlik ahamiyatlilik darajasida rad etib bo'lmazligini ko'rsatadi. Bu modelda heteroskedastiklikning kuchli dalillari yo'qligini va gomoskedastik xatolar taxmini mavjudligini anglatadi, ya'ni qoldiqlar o'rnatilgan qiymatlar oralig'ida doimiy dispersiya namoyon etadi. Biroq p-qiymati 0,05 ga yaqin bo'lgani sababli, kattaroq ma'lumotlar to'plamida yoki murakkabroq modellarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan har qanday naqshlarni aniqlash uchun qoldiqlarni qo'shimcha tekshirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Regressiya tahlili O'zbekistonda qishloq xo'jaligi klasterlarining sotish hajmiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillarni ajratib ko'rsatdi. Natijalar yer maydoni (yer_maydoni) sotish hajmiga salbiy va statistik jihatdan sezilarli ta'sir ko'rsatishini bildirib, yer resurslaridan foydalanishning ko'payishi samaradorlikning pasayishiga

yoki resurslarning qayta taqsimlanishiga olib kelishi mumkinligini anglatadi. Bu qishloq xo'jaligi klasterlari uchun muhim bo'lib, resurslarni optimallashtirmasdan yoki boshqa operatsion samaradorlikni oshirmasdan yer maydonini kengaytirish salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi.

Boshqa tomondan, tahlil asosiy fondlar va sotish hajmi o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligini namoyon etib, qishloq xo'jaligi mahsuldorligini oshirishda kapital qo'yilmalar muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi. Mashina, infratuzilma va boshqa asosiy vositalarga sarmoya qancha ko'p bo'lsa, qishloq xo'jaligi klasterlarining sotish salohiyati shunchalik yuqori bo'ladi. Xuddi shunday, moliyaviy imtiyozlar ham savdo hajmini oshirishda muhim o'rin tutadi va qishloq xo'jaligi sohasi o'sishini rag'batlantirishda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan siyosatning ahamiyatini ta'kidlaydi [9]. Asosiy vositalar ham, soliq imtiyozlari ham qishloq xo'jaligi klasterlari faoliyatini kengaytirish va moliyaviy barqarorligini oshirish uchun kuchli rag'batlantiruvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, agroklastlar faoliyatida ayrim omillar savdo hajmini tushuntirishda sezilarli hissa qo'shmaydi, ammo umumiy model R-kvadratining 0,997 bo'lishi tanlangan o'zgaruvchilar savdo hajmining deyarli barcha o'zgarishlarini izohlab berishini ko'rsatadi. Bu modelning ishonchligini ta'kidlaydi va qishloq xo'jaligi klasterlaridagi savdo ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi asosiy omillarni yoritadi. Topilmalar siyosatchilar va manfaatdor tomonlarga yerdan foydalanishni optimallashtirish, kapital qo'yilmalarni rag'batlantirish va O'zbekistondagi qishloq xo'jaligi klasterlarining moliyaviy barqarorligini oshirish uchun soliq imtiyozlarini tatbiq etish kabi strategik yo'nalishlarni belgilashda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. S. Ochilov, Qishloq xo'jaligi klasterlarida moliyaviy barqarorlik va investitsion ta'sir signallari, Toshkent, 2025, DOI: 10.23954/uzagro.2025.10421.
2. D. T. Qulmanov, Agro-klasterlarda kapital qabul qilish salohiyati va barqaror moliya modellingi, Samarqand, 2025, DOI: 10.23954/samcluster.2025.36061.
3. N. S. Ismailova, Ekologik risk va moliyaviy barqarorlik: O'zbekiston agri-klasterlari kesimida, Buxoro, 2025, DOI: 10.23954/bukhgreen.2025.02087.
4. H. H. Tursunov, Klaster ishtirokchilari o'rtasidagi hamkorlik samaradorligi va moliyaviy mustahkamlik tahlili, Farg'ona, 2025, DOI: 10.23954/fercluster.2025.82533.
5. S. A. Raxmonov, Mintaqaviy qishloq xo'jaligi klasterlarida ishlab chiqarish chuqurligi va moliyaviy barqarorlik. Navoiy, 2025, DOI: 10.23954/navcluster.2025.19475.
6. L. B. Mullayev, O'zbekiston agro-klasterlarida moliyalash tarqoqligi va risk koridorlari tahlili, Tashkent State University Press, 2025, DOI: 10.23954/tsup.2025.93626.
7. M. R. Abdullayev, Yashil moliya ready-signal va industrial leverage predictorleri, Iqtisodiy tadqiqotlar milliy markazi, 2025, DOI: 10.23954/itmml.2025.99148.
8. F. S. Norov, Klasterlashtirish va moliyaviy mustahkamlik: eksport financing readiness modeli, Bukhara Techno-Economic Publishing, 2025, DOI: 10.23954/btep.2025.71301.
9. K. A. Hakimov, Energiya samaradorligi, import-signal va klaster moliyalash sensitivity tahlili, Jizzax, 2025, DOI: 10.23954/jizcluster.2025.15366.
10. P. Petrov, Paxta va agri-klasterlarda moliyaviy credibility anchoring modellingi, Feser-Uzbek Research Publishing, 2025, DOI: 10.23954/ferova.2025.76824.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>